

HOLLAND

40e jaargang * 2008

Archeologische Kroniek

Den Haag * Zuidlarenstraat | In april 2007 is een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met de voorgenomen ontwikkeling van plangebied Zuidlarenstraat en omgeving in de gemeente Den Haag. Het plangebied ligt geologisch gezien in het stroomgebied van de Gantel, gelegen ten zuiden van een brede strandwallengordel. In dit stroomgebied komen kleine (restanten van) oude duinen voor. In de periode na de vorming van de strandwallen en oude duinen heeft veengroei plaatsgevonden. Het veen is afgedekt met een laag sediment, afgezet vanuit geulen van het Gantelsysteem. Dit krekensysteem is vanaf ca. 1500 voor Chr. tot het begin van de jaartelling actief geweest. Op basis van deze bodemopbouw en de bekende vindplaatsen uit de omgeving van het gebied gold een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum (voor de eventueel aanwezige oude duinen) en een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de IJzertijd (voor de Gantelafzettingen en dan met name de oevers langs eventuele geulen). In overeenstemming met deze verwachting is tijdens het booronderzoek, waarbij 138 boringen zijn gezet, een vindplaats aangetroffen op oeverafzettingen langs een Gantelgeul. Het betreft vermoedelijk een nederzetting uit de Late IJzertijd en/of Romeinse Tijd.

In een zone langs de Meppelweg zijn enkele fragmenten aardewerk uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe Tijd aangetroffen. Deze bevonden zich in de oorspronkelijke bouwvoor. In de omgeving is in twee boringen ook fosfaat aangetroffen, hetgeen kan duiden op een archeologische vindplaats. Aangezien op de historische kaarten geen bebouwing op deze locatie aangegeven staat, betreft het een mogelijke, uit de Late Middeleeuwen daterende vindplaats.

De natuurlijke bodemopbouw is door de aanwezigheid van een ophooglaag van gemiddeld 1,3 m relatief goed bewaard gebleven. De oorspronkelijk bouwvoor is in een groot aantal boringen nog aangetroffen. De natuurlijke bodemopbouw bestaat uit met veen afgedekte oude duin- en strandzanden, met uitzondering van het duin, waarop de vindplaats is aangetroffen. Het veen is vanuit (zij)geulen van de Gantel afgedekt met een laag klei en zand. In de Gantelafzettingen lijken minimaal twee geulen aanwezig. Deze geulen hebben zich in het veen ingesneden.

Het Oude Duinlandschap is relatief intact in de bodem aanwezig. In enkele boringen is in de top van het duinzand bodemvorming aangetroffen. Hoewel van het oude duinlandschap geen eenduidige aanwijzingen voor de aanwezigheid van bewoningsresten zijn aangetroffen, kan niet uitgesloten worden dat deze binnen het gebied op dit niveau aanwezig zijn. Het voorkomen van ingewaaid zand in het veen kan hiervoor een aanwijzing zijn. Ook voor het veen kan niet uitgesloten worden dat kleinere of vondstarne vindplaatsen aanwezig zijn. Deze worden dan met name verwacht in de zones waar de top van het veen veraard is, in een zone langs de Meppelweg.

RAAP Archeologisch Adviesbureau, Bram Jansen

Dordrecht * Amnesty Internationalweg | Al sinds 2006 is Bureau Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Dordrecht bezig met het graven van proefsleuven op het zogeheten 'Gezondheidspark' (zie Kroniek Zuid-Holland 2006, 39ste jaargang, 2007). Hier werd rondom een middeleeuwse kerktoeren ondermeer een kerkhof aangetroffen. Inmiddels zijn hier in totaal 140 skeletten opgegraven. De toeren is vermoedelijk een deel van de kerk van Wolbrandskerke, een verdronken dorpje dat ten zuiden van het riviertje de Dubbel lag, in het middeleeuwse buitengebied van Dordrecht. Over dat buitengebied van vóór de St. Elisabethsvloed van 1421 is nog weinig bekend. De onderzoeken op het Gezond-

Afb. 29. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Skelet van een peuter van maximaal 2 jaar (foto: Bureau MZA).

Afb. 30. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Moeder en kind naast elkaar begraven (foto: Bureau MZA).

heidspark zijn dan ook een buitenkans om meer te weten te komen over de ontginning en inrichting van de toenmalige Grootte Waard en de agrarische nederzettingen rond de machtige middeleeuwse stad Dordrecht.

Het skeletonderzoek is nog steeds volop in gang en inmiddels is er wat meer bekend over de samenstelling van de populatie op het kerkhof. Bij de opgraving van 2006 aan de noordkant van de kerk werden 14 menselijke skeletten opgegraven. Van 10 van de 14 individuen kon het geslacht worden bepaald: 7 mannen en 3 vrouwen. De gemiddelde sterfteleeftijd van deze groep volwassenen lag rond de 31 jaar. Daarnaast werd een kindje gevonden dat maximaal 2 jaar oud is geworden (afb. 29). Het grafje lag tussen de graven van twee volwassenen in. Bij deze peuter werd 'cribra orbitalia' aangetroffen: de schedel had een poreus oogkasdak. Hoewel deze botafwijking tegenwoordig niet langer direct wordt verbonden aan chronische bloedarmoede (bijvoorbeeld als gevolg van ijzergebrek door een onvolledig dieet, of door een chronische parasitaire infectie), duidt het op de mogelijkheid dat de peuter aan bloedarmoede leed. Of dit ook de doodsoorzaak was, wordt niet duidelijk.

Bij de opgraving in 2007 aan de zuidkant van de kerk werden meer kinderen gevonden. Deze kinderen zijn voornamelijk in de bovenste gebruikslagen van de begraafplaats aangetroffen, tussen en naast volwassenen (afb. 30). De onderste (oudere) lagen van de begraaf-

Afb. 31. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Een deel van het dak van de kerktoren (foto: Bureau MZA).

plaatsen waren beter geconserveerd, maar hier werden nauwelijks skeletten van kinderen gevonden, hoewel ze zeker goed bewaard zouden zijn gebleven als ze daar ook hadden gelegen. Aangezien kindersterfte tot de 20ste eeuw sowieso altijd hoog is geweest, duidt dit hoogstwaarschijnlijk op een verschil in het ruimtegebruik van de begraafplaats door de eeuwen heen en niet op minder kindersterfte in de oudste periode. In de jongste fase is om meerdere redenen waarschijnlijk geen sprake van bovengemiddelde kindersterfte als gevolg van epidemieën, waardoor het beeld in vergelijking met de oudste fase zou kunnen worden vertekend. Bovendien is het onwaarschijnlijk dat epidemieslachtoffers werden begraven (meestal bij elkaar) aan de zuid- en zonzijde van de kerk, omdat dit de meest begeerde locatie op een begraafplaats was.

Het aantal jongvolwassenen (18-25 jaar) lijkt een uitzonderlijk groot deel van het totale aantal volwassenen uit te maken. Tevens lag er een aanzienlijk aantal tieners (12-18 jaar) begraven. Het merendeel van deze tieners en jongvolwassenen bestaat waarschijnlijk uit vrouwen, aangezien zwangerschap voor deze leeftijdsgroepen de voornaamste risicofactor was. De vondst van minimaal twee jonge vrouwen die mogelijk tijdens de zwangerschap of in het kraambed zijn gestorven, lijkt deze aanname te onderbouwen. Beiden waren samen met hun (ongeboren) baby begraven. Bij de eerste vrouw werden botjes van een baby gevonden in de buikstreek en bij de tweede lagen ze duidelijk tussen de rechterarm en de ribben. Naast het nog lopende onderzoek naar de menselijke skeletten wordt gewerkt aan een uitgebreid geofysisch onderzoek. Tevens is er botanisch onderzoek uitgevoerd en werd een dateringsonderzoek gedaan naar het hout van het dak van de kerktoren.

De kerktoren – waarvan de ligging inmiddels is weergegeven in het plaveisel voor de nieuw verrezen parkeergarage aan de Amnesty Internationalweg – heeft een eikenhouten dak gehad, bestaande uit balken en planken. Het dak was bedekt met leien. Dat werd in augustus 2007 duidelijk, toen iets ten westen van de toren een deel van het dak in de sloot naast de toren werd gevonden (afb. 31). Waarschijnlijk zijn de resten van het dak in de sloot gegoooid nadat de toren ernstig beschadigd was geraakt als gevolg van de St. Elisabethsvloed in 1421. Door de natte omstandigheden in de grond is het hout van het dak goed bewaard gebleven en bleek het geschikt voor dendrochronologische onderzoek.

Het dendrochronologisch onderzoek leverde een datering in het tweede kwart van de 14de eeuw op. Hiervoor werden 7 houtmonsters bekeken. Het hout is vermoedelijk ergens tussen 1320 en 1340 gekapt. Het hout lijkt niet eerder gebruikt te zijn. Bijzonder is dat het eikenhout niet uit (het zuiden van) Duitsland komt, zoals meestal het geval is met middeleeuws eikenhout uit Dordrecht, maar uit het noordwesten van Polen en het oostelijk deel van Denemarken. Het is interessant om te achterhalen welke transportroutes hierbij kunnen zijn gebruikt; het is mogelijk dat dit via de Oostzee ging.

Uit eerdere proefsleuven werd al duidelijk dat tussen de bedding van de rivier en de kerk (ongeveer 175-200 m ten noorden van de huidige Oudendijk) een langgerekt grondlichaam aanwezig was. Het werd echter niet duidelijk of het om een natuurlijke oeverwal ging of om een door mensen opgeworpen dijk. In november 2007 kreeg het team archeologie van Bureau MZA de gelegenheid om twee proefsleuven te graven op de parkeerplaats van het Albert Schweitzer ziekenhuis. In de tweede sleuf werd dit grondlichaam weer aangetroffen en deze keer kon het wel goed bestudeerd worden. Na analyse door een fysisch geograaf kon worden geconcludeerd dat het inderdaad om een oude, door mensenhanden opgeworpen dijk ging. Achteraf werd ook duidelijk dat de twee houten duikers die in 2006 werden opgegraven ten noorden van de kerktoren en ten zuiden van de Dubbel, oorspronkelijk onder dit dijke door moeten hebben gelopen.

De dijk is opgebouwd met kleiige plaggen uit de directe omgeving. Deze plaggen werden bijeengehouden door rietlagen die met houten liggers in de dijk waren verankerd. Direct aan de noordzijde van het dijke lag de bedding van de Dubbel. Aan de zuidzijde was een sloot gegraven. Beide kanten van de dijk waren verstevigd met een houten beschoeiing.

Wanneer hij is opgeworpen is nog niet helemaal duidelijk. Drie dateringsmonsters (OSL) zijn naar een laboratorium in Oxford gestuurd. Misschien dat de uitkomsten de aanleg van de dijk kunnen koppelen aan de bouw van een dam in de Dubbel in 1273. Andere vragen die nu rijzen, is of de dijk ook dienst gedaan heeft als weg; of er huizen langs hebben gestaan en of er aan de noordzijde van de Dubbel ook een dijk lag. Toekomstig onderzoek zal hier mogelijk meer licht op kunnen werpen. Het was overigens een grote verrassing dat het dijke op luchtfoto's van de RAF uit 1945 nog zichtbaar is (zie de dunne witte horizontale lijn net boven de pijlen) (afb. 32).

Botanisch onderzoek door BIAX Consult leverde interessante informatie op over de voornamelijk agrarisch georiënteerde middeleeuwse samenleving op deze plek in het vroegere buitengebied van de stad Dordrecht. Met een beetje inlevingsvermogen zag je, in noordelijke richting kijkend, in de 14de eeuw een open landschap met lange, smalle perceeltjes grasland waarop schapen, koeien en paarden graasden en akkertjes waarop ondermeer haver, tarwe en vlas werd verbouwd. Op zo'n 50 m achter de kerk lag het dijke met daarachter het riviertje de Dubbel. Langs de rivier groeiden vooral elzen en wat wilgen. Langs het gras-

Afb. 32. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. De loop van het dijkje op een oude luchtfoto van de RAF.

land en de akkers hadden de boeren sloten gegraven om al het overtollige water in het natte klei-op-veengebied af te kunnen voeren. De varkens die ook in de nederzetting werden gehouden, konden misschien wel wroeten in de modder aan de oever van de rivier. Dat de oevers werden betreden door vee blijkt uit het aangetroffen plantenspectrum.

In het dijkje zijn twee duikers van ca. 11 m lang gevonden, waarschijnlijk om het water vanuit de Dubbel naar de gracht rond de terp te brengen. In de rivier hingen bossen vlas te 'rotten', zodat de vezel uit de stengel kon worden gehaald om er kleding of touw van te maken. Delen van bundels vlas zijn tijdens de opgraving aan de oever van de Dubbel aangetroffen. In de economie van het dorp moet de vlasverwerking een belangrijke rol hebben gespeeld, want in de onderzochte monsters is veel afval uit diverse stadia van de vlasvezelproductie aangetroffen. Waarschijnlijk is het vlas op vruchtbare kleigrond in de directe omgeving verbouwd. Hierop duiden de vele onkruiden van voedselrijke bodems die tussen het vlas zijn aangetroffen. De verwerking van het vlas heeft in de nederzetting zelf plaatsgevonden.

De huizen van de bewoners zijn nog niet gevonden. Wel zijn er afvalkuilen gevonden waarin de mensen, naast keramiek en andere gebruiksvoorwerpen, etensresten hebben weggegooid. Botanisch onderzoek wees uit dat de vroegere bewoners naast vlas ook graan hebben verbouwd. Vooral haver en emmertarwe waren belangrijke granen. Wat de cultuurgewassen betreft, zijn er relatief veel pollen gevonden van gerst en/of tarwe; een bewijs voor de verwerking van dit graan in de directe omgeving. Een andere aanwijzing voor de verbouw van haver ter plaatse is het aangetroffen dorsafval, die bestaat uit stengelfragmenten. Van haver weten we dus zeker dat het door de vroegere bewoners van Wolbrandskerke is verbouwd. Van de andere graanstengelfragmenten kon helaas niet worden achterhaald van welke graansoort ze precies afkomstig zijn. Vrijwel zeker gaat het echter om stengels van emmertarwe of gerst, want van deze granen zijn ook determineerbare resten in de monsters gevonden. Van emmertarwe zijn veel aarvorkjes gevonden. Deze kafresten zitten na de eerste dorsing nog aan de graankorrels vast. In deze vorm wordt het graan ook verhandeld. Aarvorkjes worden pas vlak voor consumptie (op de consumptienederzetting) tijdens een tweede dorsronde verwijderd. De aarvorkjes van emmertarwe kunnen dus niet als bewijs

voor lokale productie van dit graan worden gebruikt. Gezien de rurale context en de andere vondsten die zijn gedaan, wordt echter vermoed dat ook de emmertarwe lokaal is verbouwd. Dit vermoeden geldt eveneens voor de gerst waarvan in het geheel geen dorsafval is herkend.

Andere akkerbouwproducten waren hennep, rapen of raapzaad, maanzaad en mosterd. In lokale tuinen werden arbeidsintensieve gewassen als groenten, peulvruchten en kruiden verbouwd, waaronder duivenbonen en dille. Maar ook fruit en noten stonden op het menu. Voorbeelden daarvan zijn walnoot, hazelnoot, rode kornoelje, vijg, appel, peer en braam. Met uitzondering van de vijg kunnen alle soorten uit een lokale boomgaard of tuin afkomstig zijn, maar ze kunnen ook in de natuurlijke omgeving zijn verzameld. De vijgen zijn zonder twijfel op een markt in Dordrecht gekocht.

Uit het botanisch onderzoek komt tevens naar voren dat het water in het riviertje de Dubbel waarschijnlijk langzaam stroomde. Bij de waterplanten vallen de vele zaden van watergentiaan (*Nymphoides peltata*) en fonteinkruid (*Potamogeton*) op. Hieruit blijkt dat in het water een vegetatie aanwezig was die vergelijkbaar is met vegetaties uit het waterlelieverbond (*Nymphaeion*). Dit zijn vegetaties die veel voorkomen in voedselrijk, zoet, stilstaand of hooguit zwakstromend water. De gemiddelde waterstand ligt rond de 1 m. Tegenwoordig worden waterlelievegetaties in het rivierengebied vaak in afgesloten rivierarmen gevonden. De vorm van de in 2006 gevonden visfuik van gevlochten wilgentenen sluit aan bij dit beeld: met een dergelijke (gekeelde) fuik werd waarschijnlijk zoetwatervis met een voorkeur voor langzaam stromend water gevangen.

Verder zijn veel resten van plantensoorten gevonden die kenmerkend zijn voor een wisselende waterstand, zoals watertorkruid. Dit geldt niet alleen voor veel graslandplanten, maar ook voor veel oeverplanten. Blijkbaar fluctueerde de waterstand in de rivier regelmatig. Met de waterbewegingen zijn ook af en toe resten van planten uit brakke milieus, die zich waarschijnlijk verder stroomafwaarts bevonden, bij de nederzetting terechtgekomen. Dit is interessant, omdat één van de controversiële vragen met betrekking tot het riviertje de Dubbel is of deze rond 1421 nog watervoerend was of niet. Zo ja: kwam er dan vers stromend water uit het Maasje of was die toevoer al enige tijd geleden beperkt of zelfs gestremd door de bouw van een dam? In dat geval stond er misschien nog wel (fluctuerend) grond- en regenwater in de bedding waardoor het riviertje nog enige tijd bevaarbaar bleef, zoals op de afbeelding van de middeleeuwse Sint-Elisabethsvloed het geval lijkt te zijn. Deze vragen zullen ondermeer centraal staan bij het geofysisch onderzoek en bij toekomstige archeologische onderzoeken in het middeleeuwse buitengebied van Dordrecht.

Bureau Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Dordrecht, Tom Hos en Deborah Paalman

Dordrecht * S.M. Hugo van Gijnweg 6 | In februari en maart 2007 is een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met de voorgenomen realisatie van een aantal appartementen op het voormalige PABO-terrein aan de S.M. Hugo van Gijnweg. In de omgeving van het plangebied zijn als gevolg van de Sint-Elisabethsvloed (1421-1424) middeleeuwse dorpen en oudere bewoningsresten, die zich op het veen of rivierafzettingen bevonden, geïrodeerd of bedekt met een dikke laag sediment.

Het plangebied valt grofweg uiteen in twee delen. In het noord(oost)elijke deel bestaat het landschap van voor 1421 uit een restgeul. Aangenomen kan worden dat dit de Dubbel betreft. De oriëntatie van de geul is ongeveer noord-zuid. Archeologische bewoningsresten worden in de restgeul niet verwacht. Het zuid(west)elijke deel van het plangebied bestaat uit

het 'klei-op-veenlandschap'. Hier worden wel sporen van menselijke activiteiten of bewoning verwacht. Voor de oeverzone van de voormalige Dubbel geldt dat hier rekening gehouden dient te worden met archeologische resten en sporen die typisch zijn voor een dergelijke 'natte context' (dumps, waterstaatkundige werken en structuren e.d.).

Tijdens het veldonderzoek zijn 23 boringen verricht. Op enkele locaties in het plangebied zijn sporen van gebruik/activiteiten door mensen vastgesteld. Het gaat om 'verrommelde' lagen in de top van de Dubbel-komklei, de aard ervan is evenwel nog onduidelijk. Mogelijk betreft het pakket in drie boringen een opgeworpen lichaam (dijk of terp?). Ten aanzien van de ouderdom van de sporen geldt dat deze zeer waarschijnlijk dateren uit de Late Middeleeuwen (ingebed in de Dubbel-komklei) en in ieder geval van vóór de Sint-Elisabethsvloed (1421). De boringen met de 'verrommelde' laag komen voor in een zone langs de zuidwestelijke oever van de voormalige Dubbelgeul. In deze hele zone dient rekening gehouden te worden met sporen van menselijke activiteit.

De mate van verstoring van de bodem in het plangebied varieert. Met name in het noordelijke deel (het voormalige schoolgebouw en de vijver) is de bodem sterk verstoord (ca. 1,6 m onder het maaiveld). Een deel van het plangebied, met name dat deel van het terrein waar het gebouw onderkelderd was, stond ten tijde van het veldonderzoek onder water. De exacte verstoringsdiepte aldaar kon niet worden vastgesteld, maar naar verwachting bedraagt deze hier meer dan 1,6 m onder het maaiveld. Deze zone valt echter (grotendeels) samen met de Dubbelgeul. In de geul ligt een dik pakket Merwede-afzettingen (meer dan 5 m). In het zuiden van het plangebied reikt de verstoring van de bovengrond niet dieper dan de bouwvoor.

RAAP Archeologisch Adviesbureau, Geuch de Boer

Dordrecht * Villapark Stevenschhof | In verband met de geplande ontwikkeling van een woningbouwlocatie is een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd. In de omgeving van het plangebied zijn als gevolg van de Sint-Elisabethsvloed (1421-1424) middeleeuwse dorpen en oudere bewoningsresten, die zich op het veen of rivierafzettingen bevonden, geërodeerd of bedekt met een dikke laag sediment.

Tijdens het veldonderzoek zijn 56 boringen verricht. In de eerste boring zijn archeologische resten aangetroffen: fragmenten aardwerk en een brok verbrande leem. De aard van deze archeologische resten is niet duidelijk. Het kan gaan om bewoning (kleine huisplaatzen) of de resten kunnen gerelateerd zijn aan andere activiteiten. Bovendien lijken de resten uit de boring niet *in situ* te liggen, maar als gevolg van latere overstromingen (Sint-Elisabethsvloed of Merwede) verplaatst te zijn. In enkele boringen zijn in de top van de kom- en oeverafzettingen van de Dubbel brokjes veen en klei aangetroffen. Dit duidt zeer waarschijnlijk op landbouwactiviteiten (ploegen) in het gebied. In een boring bevat de top van de Dubbelklei enkele spikkels houtskool. De aard hiervan is niet duidelijk; het houtskool kan ook een natuurlijke oorsprong hebben. Niettemin maakt de landschappelijke ligging (op de oever van de Dubbel) aannemelijk dat het om resten van menselijke activiteiten gaat. Er zijn sporen van menselijk ingrijpen in het landschap aangetroffen. Vermoedelijk is hier een zijgeultje van de Dubbel aangeboord dat is gedempt met klei. Voor alle sporen geldt dat deze zeer waarschijnlijk dateren uit de Late Middeleeuwen en in ieder geval van vóór de Sint-Elisabethsvloed. De omvang van de sporen lijkt beperkt te zijn tot het westelijke deel van het plangebied.

In het westelijke deel van het plangebied zijn overwegend komafzettingen van de Dubbel aangetroffen. Gezien de dikte van het pakket Dubbel- en komklei gaat het in enkele boringen mogelijk om oeverafzettingen. Het lithologisch onderscheid tussen kom- en oeverwalafzettingen is echter zeer gering en onduidelijk. In het oostelijke deel van het plangebied liggen restgeulafzettingen (=voormalige stroomgeul) van de Dubbel.

Tijdens het onderzoek zijn geen verstoringen aangetroffen die dieper gaan dan het Merwedek. Wel liggen in het plangebied enkele sloten die waarschijnlijk dieper gaan dan de top van de Dubbel-afzettingen. De verstoringdiepte in het zuidoostelijke deel van het plangebied kon niet worden vastgesteld als gevolg van ondoordringbare oppervlakteverharding (beton en puin). Erosie van de kom- en oeverafzettingen van de Dubbel (het landschap van vóór 1421) is beperkt en erg lokaal. Waar deze afzettingen nog intact zijn, is een zeer goede conservering van eventuele archeologische resten erg waarschijnlijk vanwege de ligging onder de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG). Hierdoor overheersen gereduceerde omstandigheden en zijn organische resten beter bewaard gebleven.

RAAP Archeologisch Adviesbureau, Geuch de Boer

Giessenlanden – Schelluinen * Voordijk 40 | In 2007 is de vondst gemeld van een fraaie vuursteenbijl op het adres Voordijk 40. De toenmalige bewoner vond de bijl bij spit- of graafwerk achter zijn huis. Op het betreffende kavel loopt op een diepte van ca. 1,50 m onder het maaiveld een tak van de Schaikse stroomrug die actief was in de periode 4200-2700 voor Chr. Vermoedelijk is de bijl oorspronkelijk uit deze afzettingen afkomstig en vroeger bij het graven van de sloten of baggerwerk aan de oppervlakte gekomen, waardoor deze met de spade geraakt kon worden. De bijl heeft een (rest)lengte van 13 cm (de punt is afgebroken) en een breedte en dikte van resp. 6,7 cm en 3,5 cm. De kleur is grijs, maar vertoont roestbruine vlekken als gevolg van de inwerking van ijzerhoudend grondwater (afb. 33).

Op basis van foto's is L.P. Louwe Kooijmans van oordeel dat de bijl wel wat kenmerken heeft van een zogeheten Buren-bijl, een bijltype dat geassocieerd wordt met de Vlaardingencultuur. Hij zou hem daar toch niet bij rekenen omdat hij daarvoor wat aan de kleine kant is en de kenmerkende overlangse facetten lijkt te missen. De gebruikte vuursteensoort heeft volgens hem meer overeenkomsten met Rijckholt-vuursteen, dan met de voor de Buren-bijlen kenmerkende 'marmoleum-vuursteen' waarvan de bron nog niet bekend is. Ook ontbreken de afslagnegatieven aan de (in moderne tijd beschadigde) top. Louwe Kooijmans is geneigd de bijl toe te schrijven aan de Hazendonkgroep of de Michelsbergcultuur, wat een datering inhoudt tussen 4300 en 3600 voor Chr.

AWN Lek- en Merwestreek, T. Koorevaar

Goedereede – Ouddorp * Molenweg 4 | Aanleiding voor het archeologisch onderzoek vormden de door de C1000 ontwikkelde plannen tot een uitbreiding van de bestaande supermarkt aan de Molenweg. Het onderzoek vond plaats op basis van de resultaten van het in 2005 door SOB Research bv in het kader van de planontwikkeling uitgevoerde inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen en had tot doel de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen vast te stellen.

In het plangebied werd middels de aanleg van een proefsleuf steekproefsgewijs een oppervlakte van 65 m² onderzocht. Daarbij kon in een tweetal vlakken op een diepte tussen